

NORSK POLARINSTITUTT

LINJEN

NR. 4

1961

Jørgen Stütberud

Norsk Polarinstituttets Bibliotek

PASSASJER

BBB

Tilfeldigheter kan knytte så meget sammen. Vel var det ingen tilfeldighet at «Linjen» hadde bedt om å få treffe Jørgen Stubberud ombord i «Braemar» på denne kjølige novemberdag da en blek høstsol forgjeves stred sin kamp med tåkedotter og noe som minnet om frostrøk over Oslofjorden. Det var omhyggelig planlagt. Men det var en tilfeldighet at «Linjen»s medarbeider ble sittende akkurat slik at blikket, hver gang det søkte til Stubberuds, også kom til å gli ut av salongens lukkede rum, ut gjennom vinduene for så etter å ha søkt over det indre av fjordbassenget å hvile mot den spisse gavlen over på den andre siden av Frognerkilen, gavlen på «Fram»-huset, hvor skuten som hadde vært «lengst nord og lengst syd» ruvet så mektig når man kom inn.

Litt av en skute, «Fram».

— Ja, det var litt av en skute, det. Sier Jørgen Stubberud.

Og så knyttes perspektivene sammen, i tid og rom. Asfaltvandreren, lunch-spiserens perspektiv i rommet er kanskje kort nok, men fantasien leker seg dog videre til andre kanter av kloden. Jørgen Stubberuds tidsperspektiv er lenger. I disse dager har det uavbrutt gått 50 år tilbake i tiden og vel så det, for det var jo lenge før Sydpolsdagen at han skaffet seg adressen «Framheim», Isbarrieren, Antarktis, som en av Roald Amundsens ledsagere på ferden mot syd. Idag er

trivdes under hans ledelse, og så kom vel tanken sånn av seg selv etterhvert, «akandes på en fjøl» som en sier, at det kunne være en idé å bli med på den nye Nordpolsekspedisjonen som han gikk og planla og strevet med å skaffe penger til. Så en dag så kremtet jeg og sa fra at det kunne være morsomt å bli med, hm. Amundsen så på meg og likesom kremtet innvendig han også, og så sa han: Da må du ha permisjon fra kona. . .

— Hvor lenge da, sa jeg?

— Syv år, sa Amundsen. Det var nå svært så

JØRGEN STUBBERUD forteller om erobringen av SYDPOLEN

han den siste som er igjen av dem, — det har revet ham ut av den daglige rutine som vaktmann på Fred. Olsen-båtene når de puster ut et øyeblikk etter ferden over Nordsjøen, på vei hjem fra Buenos Aires, eller andre steder som Stubberud selv kjenner nettopp fra «dengang», dengang han var altmuligmann ombord i «Fram».

— Ja, hvorledes gikk det egentlig til at De ble en av dem som skulle være med på Amundsens Sydpolsekspedisjon med «Fram» og med alle bikkjene? Amundsen plukket ut sine folk selv, og såre omhyggelig — hvorledes fikk han fatt i Dem?

— Litt var det jo tilfeldig. Og på en måte plukket jeg meg ut selv, men det stemte altså med Amundsens ønsker. Jeg var snekker og hadde arbeidet meget for arkitekt Gram-Meyer. Hvorledes han ble Amundsens mann for å ominnrede huset hans her ute ved Bundefjorden, det vet jeg ikke, men gjennom ham kom jeg altså i arbeid for Amundsen. Han var veldig nøyaktig, passet på at alt ble gjort som han ville ha det. Og han var nok fornøyd med arbeidet, jeg for min del var fornøyd med ham og fikk stadig større respekt for ham og hans måte å være på. Jeg

grovt tatt i, men det var vel best å være på den sikre siden og det var jo også en slags prøve på hva jeg var innstillet på. Så tok jeg opp forhandlinger hjemme jeg, og min kone kunne ikke annet enn være enig i at det å være med Amundsen nordover måtte være noe som ga livet innhold, så fikk det heller gå at det ble litt tomt hjemme en tid, enten det ble alle syv årene eller ferre. Og så troppet jeg opp igjen hos Amundsen da, og sa fra at det var i orden med permisjonen.

— Når var dette?

— Det var i 1909 det. Og så ble det legeundersøkelse på kryss og tvers. Da alt var klart med både det og annet kom Amundsen med kontrakten og sa «Skriv under her» — og så var det gjort. Men det tok jo lang tid før vi kom avgårde mot Nordpolen, først var vi ute og prøvde «Fram» og ble hjemmevant med den, og så bar det avsted en fin dag, 9. august 1910, — sydovert. Vi skulle jo ikke «opp på Nordpolen» den vanlige veien, så det var ikke noe rart i det. Vi skulle til Madeira, og det var der vi fikk beskjed. Amundsen og vi med hadde jo før fått beskjed om dette med Peary og Cook, og så hadde tankene ligget og murret i ham og tatt form; det skulle bli Sydpolen i stedet.

— Vi som bare har lest om alt dette, kan vel få lov å spørre litt dumt? Det var vel litt av et sjokk å få, sån plutselig?

— Tja, noe paff ble vel noen hver av oss. Vi hadde fått på følelsen at noe var om å gjøre, vi hadde vært i land, men Amundsen hadde bedt om at det ble sørget for at alle kom ombord, han ville snakke med oss. Og så smalt nyheten i bordet da. Vi sa ja alle sammen, det ble en kort og grei fasit. Mye is og mange kuldegrader var det jo begge steder.

— Overgangen fra Madeira til Antarktis var vel i alle fall litt av en tårn?

— Det tok oss 4 måneder med «Fram» ned til isbarrieren, på den tiden fikk en jo vennet seg til forholdene, litt i hvert fall. Det var forresten meningen på mange måter, noe Amundsen la vekt på ombord, det var at hver og en av oss skulle ha sitt spann av hunder å føre. Bikkjene skulle bli dus med oss, vite hvem de hadde med å gjøre. Det var fornuftig planlegging, svært meget stod og falt jo med den forøvrig.

— Og hva var så planlagt med Dem?

— Jeg skulle være altnuligmann. Det ble jeg jo også, på sett og vis måtte vi jo bli det alle. Noe av det vesentligste jeg skulle stille med hadde jeg jo vært i sving med her hjemme, nemlig «Framheim». Skuta skulle jo avseile når vi vel var installert på isbarrieren, og skikkelig hus skulle det bli og ble det, etter lemmesystemet. Det gjaldt å få satt det opp solid og raskt, og det gikk etter planen, «bygggesten» for det utvendige fant vi jo nok av, isbeter for «tilbygg» og portaler og hva vi ville. Litt anderledes enn å grave i sandkassen, men vi grov og bygget og det ble riktig bra. God plass i grunnen inne også, vi hadde «Terra Nova»-folkene på besøk der etter at de ikke hadde kunnet komme i land der de først hadde forsøkt, p.g.a. 100 fot høy loddrett isbarriere. Men så skulle det også være både hjem og basis for vitenskapelige undersøkelser, alt utstyret skulle holdes i orden, provianten sikres. Det var nok å gjøre.

— Det skulle jo også gjøres «kortere» ekspedisjoner ut for å legge opp depoter?

— Ja, det var en oppgave. Og jeg var med på den utleggingen på 80° bl. a., da satte værgudene kulderekord. Vi lå inne i telt 3 døgn, så sa Amundsen at vi fikk trøste oss litt og ba Oscar Wisting hente de to flaskene vi hadde med oss som medisin, en genever og en akevitt. Det kunne jo alltid varme litt tenkte vi, men det var nok flaskene som måtte varmes. Vi nådde ned i 59 kuldegrader og begge flaskene var bunnfrosset. Flere av oss forfrøs oss ganske kraftig under den turen, men vi kom da tilbake til «Framheim» igjen og kunne gjøre de siste forberedelser til selve Sydpolsfremstøtet. Det ble det altså ikke til at jeg var med på, i stedet skulle jeg være sammen med Prestrud og Hjalmar Johansen og foreta undersøkelser på King Edwards Land i en del uker. Dit drog vi mens de andre 5

drog til Sydpolen og kokken var ved «Framheim» og passet på der. Det var en opplevelse å være med på den ekspedisjonen og, det kom seg slik at jeg ble førstemann på en av toppene der, fordi jeg hadde en øks med meg og måtte hugge trinn opp det siste stykke som var rene glassberget. Vi plukket sten og foretok observasjoner og kartla området der vi fór.

— Og så var det tilbake til spenningen — og vente på Amundsen?

— Ikke bare på ham. Vi ventet jo på «Fram» også. Jeg var sammen med Hjalmar Johansen bl. a. på en tur et stykke avgårde fra «Framheim», da Johansen ble stående og se utover Hvalbukta. «Jeg synes nesten jeg ser noe som kunne være et skip, jeg», sa Johansen. «Nei», sa jeg, «det er bare et isfjell». Men Johansen hadde med langkikkerten og grov den frem, og så sa han at der hadde vi «Fram». Og det var riktig nok det, så vi var vel underrettet da vi kom hjem til «Framheim», hvor Lindstrøm, den berømte kokken vår, hadde gjort i stand overraskelser til oss.

— Ekstra fin middag?

— Nei, på annen måte. Saken var at nestkommanderende på «Fram» hadde fått lov til å ta seg i land fra skuten, som ikke kunne komme inntil så raskt. Han klarte det, og Lindstrøm gjemte ham i sengen og lot som ingenting, da vi kom inn. Men han hadde glemt å gjemme skiene, som sto utenfor «Framheim», så vi lot ham ikke bluffe oss. Det var tidlig i januar 1912 dette, den 26. kom Amundsen tilbake, han var der plutselig om morgenen — og da var det glede. Så var det å forberede hjemturen med «Fram», den gikk til Hobart på Tasmania og derfra gikk telegammene hjem.

— Ja, men ikke dere?

— Nei, vi gikk til Buenos Aires. Derfra fikk vi permisjon for å besøke kona, det var nå det jeg skulle, så skulle vi til Nordpolen senere. Men det ble jo ikke noe av. «Fram» skulle jo forresten skape verdenshistorie på en annen måte i mellomtiden, men heller ikke det ble noe av. Skuta skulle være først gjennom Panamakanalen, og lå faktisk to måneder og ventet i Colon på det. Alt var klart, og det ville vært noe å være første fartøy igjennom. Men så ble det å snu, det kom melding om kjemperas ved Culebra Cut, og dermed var veien stengt. «Fram» gikk tilbake til Buenos Aires, men ble så beordret hjem, så noen Nordpolstur ble det ikke dengang og ikke senere for meg heller.

— Og hva gjorde De etterpå, etter velkomsten her hjemme?

— Ja, det var jo et spørsmål det, men Roald Amundsen avgjorde det så å si for meg. Han sa ganske enkelt at «han tenkte jeg helst ville være hos ham» og det stemte det. Så jeg ble værende som altnuligmann ute på Uranienborg i Svartskog i flere år. Alt i alt var jeg i Amundsens tjeneste i 10 år. Så var jeg på anleggsarbeide,

Ved ankomsten til Hobart. Stubberud nr. 2 i forreste rekke

bl. a. ved Solbergfoss. I 1930 fikk jeg ansettelse ved Oslo Sjøtollsted og var der til 1953. Da var jeg 70 år, og så skulle det jo være pensjon og bare det da, men jeg syntes det var alt for tidlig å legge opp med arbeid, så jeg søkte og fikk jobb hos Fred. Olsen — og der er jeg ennå som vaktmann i mitt 79. år.

— Kikker De over til gamle «Fram» noen ganger?

— Jeg kikker over og stikker over. Det er nå artig å sette bena på den skuten igjen. Og det er mange erindringer som dukker opp. En gang var jeg der da Kong Haakon tok med Hertugen av Edinburgh dit; Kongen kom bort med en gang og sa: «Ja, Dem kjenner jeg. Hvordan står det til?» Han var fabelaktig til å huske folk, Kong Haakon. Og morsomt var det for meg, jeg måtte følge ham og Hertugen av Edinburgh rundt på skuta sammen med adjutanten.

— Men De har erindringer av annet slag også?

— Jeg har jo «Fram» selv, både i hodet og hjertet og hjemme på bordet. Jeg har laget 3 modeller av skuta, litt forskjellige. Nå er «Fram» slik som da Sverdrup hadde den, den jeg har hjemme er som den var da jeg var med på Sydpolsferden. En modell ble loddet ut hos Jacob Dybwad, den ble vunnet til slutt av en mann i Asker, men Dybwad kjøpte den igjen for 2000 kr. Han kunne ikke skille seg av med den, sa han. Den andre modellen jeg laget har Coward og Thowsen.

— Ellers er det jo meget som *minner* da, slutter Stubberud. Medaljen med «Fram» vi fikk fra Det norske La Plata-samfund, med teksten «Længst nord og længst syd» — De må skrive med æ, for slik står det. Og guldklokken og det

tyske kronometret jeg vant på å kaste fjærpiler.

— Hørte det med til arbeidet?

— Vi skulle jo holde oss i humør også. Og så konkurrerte vi i å kaste piler i «Framheim», og Prestrud førte omhyggelig regnskap, satt og noterte hele tiden. Etter 5 mndr. hadde jeg vunnet; men Amundsen måtte låne kronometret med seg til Sydpolen. Så om ikke jeg kom dit, så kom i alle fall kronometeret dit. Men nå må vi slutte av, det er så mye som skal gjøres akkurat nå. . . .

— — —

Det har Jørgen Stubberud rett i. Om dette nr. kommer ut til minnedagene i desember, så vil det komme midt i klimaks, med minnebøker og utstilling og radioprogrammer og fjernsyn og alt. Jørgen Stubberud skal være med på alt og er den eneste som kan fortelle om «Fram»-folkene og om «Framheim». Oss fortalte han mens «Braemar» lå under silhuetten av Akershus, der har andre fabulert seg tilbake til svundne tider og latt historien rulle opp — i dikt. Ibsen ble vekket av sine drømmerier av et «Løs av» som lød fra vakten. Jørgen Stubberud vekket oss av våre (litt skamfulle) fantasier om Sydpolen dengang og Sydpolen idag — som vi flyr til eller tar radiotelefon til — mens Amundsen og hans folk slet seg frem i 30—40—50 graders kulde.

Vi bør kanskje tenke litt på den forskjellen, når vi lener oss tilbake i stolen, strekker oss etter kaffekoppen og sier at «Ja, tenk, nå er det akkurat 50 år siden. . .»

For Jørgen Stubberud er det som om det var igår. Vi hilser ham på dagen, og takker ham for arbeidet og innsatsen, *dengang* og nå hos Fred. Olsen & Co. T. B.